

Jan Mazur OSPPE

DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA OJCA PIUSA PRZEZDZIECKIEGO

Wśród sylwetek zakonników paulińskich pierwszej połowy obecnego stulecia o. Pius Przeddziecki¹ zajmuje miejsce niezwykle ważne. Choć należał do grona obserwantów reguły zakonnej, która powinna być realizowana w duchu pustelniczym na wzór św. Pawła z Teb², to jednak zdołał on aktywnie włączyć się w społeczną działalność Kościoła. Dobrze rozumiał nie tylko duszpasterskie, ale również i społeczne potrzeby narodu. Posiadał nieprzeciętny zmysł organizatorski i jedno-

¹ Józef Antoni Przeddziecki (w Zakonie paulińskim - ojciec Pius) żył w latach 1865-1942. Urodził się w Krzepicach k. Częstochowy. Naukę rozpoczął w miejscowej szkole prywatnej Osuchowskiego, a następnie kontynuował ją w szkole Fabianiego w Radomsku. Kolejnym etapem formacji intelektualnej było rządowe gimnazjum w Częstochowie, które ukończył w 1882 r. W tymże samym roku rozpoczął studia teologiczne - filozoficzne w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku. Po czterech latach został skierowany na studia specjalistyczne do Akademii Teologicznej w Petersburgu, które uwieńczył licencjatem. Świecenia kapłańskie przyjął 22 V 1890 r. w katedrze włocławskiej. Niebawem podjął pracę dydaktyczną we włocławskim Wyższym Seminarium Duchownym jako wykładowca teologii. Do Zakonu paulińskiego wstąpił w 1892 r., w którym spędził całe swoje dalsze życie. Zmarł w 1942 r. na Jasnej Górze. Por. *Akta personalne własne O. Piusa (Józefa) Przeddzieckiego* (1940). Archiwum Jasnogórskie (dalej cyt. AJG) 2376; *Akta personalne O. Piusa Przeddzieckiego* (1901-1939). AJG 2216; J. Zbudniewek: *Przeddziecki Józef Pius*. "Słownik Polskich Teologów Katolickich". T.6. Warszawa 1983 ss.728-730; tenże: *J.P. Przeddziecki*. "Dizionario degli Istituti di Perfezione". T.7. Roma 1980 kol.1099-1100; tenże: *Przeddziecki J.P.* "Polski Słownik Biograficzny". T.29 ss.62-64; K. Lesiak: *Katolickie Stowarzyszenie Żeńskie p.w. św. Julii*. "Studia Claromontana" 7: 1986 ss.414-416; J.S. Płatek: *Przełożeni generalni Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika*. Częstochowa-Jasna Góra 1988 ss.188-205.

² Obowiązywały wówczas stare Konstytucje zakonne, zrewidowane jeszcze przez kapitułę generalną zakonu zebraną w Maria Thall w 1724 r. i zatwierdzone przez Stolicę Apostolską w 1725 r. Promulgował je general, o. Chryzostom Kozbiałowicz w 1727 r. Obok Konstytucji wydano w 1736 r. tzw. Dyrektorium. Por. J. Płatek: *Rys historyczny rozwoju Konstytucji*. W: *Konstytucje Zakonu Świętego Pawła Pierwszego Pustelnika*. Dyrektorium. Kuria Generalna Zakonu Paulinów. Jasna Góra 1986 ss.12.

czesnie odznaczał się dużą wrażliwością na sprawy będące troską i zadaniem społecznym Kościoła.

Będąc jeszcze studentem teologii w Akademii Duchownej w Petersburgu, należał już do tajnego Koleżeńskiego Związku Akademickiego. Organizacja ta zobowiązywała członków do wzajemnej modlitwy i pomocy. Ponadto każdy z wstępujących do Związku zobowiązał się, że przynajmniej raz w roku wygłosi kazanie na temat papieża jako głowy całego Kościoła. Było to odzwierciedleniem niemal powszechnie panujących wśród młodzieży polskiej nastrojów antyrosyjskich spowodowanych faktem rozbiorów³. Akcenty papieskie stancowały dla Polaków element tożsamości zarówno wyznaniowej jak i narodowej. Pomimo ryzyka, które łączyło się z przynależnością do tajnej organizacji, o.Pius (wtedy jeszcze kleryk, a następnie ksiądz – Józef Przeddziecki) był jednak zdecydowany na konsekwentne trwanie przy swojej koncepcji działalności duszpasterskiej i społecznej. W jego charakterze da się zauważyć znamiona pewnego uporów, bezkompromisowości, co w gruncie rzeczy nie pozostało bez wpływu na jego decyzję wstąpienia do Zakonu Paulinów⁴.

Zostając mnichem na Jasnej Górze, od razu dał się poznać jako gorący patriota i szczerze zaangażowany w działalność duszpasterską. Niebawem zwróciły na niego uwagę władze carskie, które dowiedziawszy się o jego wcześniejszej przynależności do nielegalnego Związku podczas studiów w Petersburgu⁵, skazały go na wygnanie. W 1885 r. zesłano go do Penzy, gubernialnego miasta na południu Rosji. Tam, jak również w pobliskim miasteczku Juser, dokąd został przeniesiony na pewien czas, zyskał sobie ogromną sympatię miejscowej ludności i jednocześnie uznanie za aktywne oddanie się sprawie duszpasterstwa wśród miejscowych katolików⁶. Pod jego kierownictwem wierni nie tylko licznie gromadzili się w kaplicy na nabożeństwie, ale oddawali się

³ Akta personalne własne O.Piusa(Józefa)Przeddzieckiego (Autobiografia). AJG 2376 ss.265-266.

⁴ Tamże.

⁵ Tamże s.256 i nn; J. Przeddziecki: *Wrażenia z Rosji przedrewolucyjnej*. "Goniec Częstochowski" 1929 nr 159.

⁶ Z Penzy powrócił do kraju w sierpniu 1897 r. po dwóch i pół latach wygnania. Objęty został amnestią z okazji koronacji Mikołaja II, bowiem dekret skazujący przewidywał zsyłkę na okres pięciu lat. Por. AJG 2376 jw.

również pracy religijno-społecznej⁷

Pobył na zsyłce nie zniechęcił o. Piusa do działalności na niwie społecznej i narodowej. Wnet po swoim powrocie na Jasną Górę⁸ przystąpił do organizowania wśród inteligencji i młodzieży stowarzyszenia żeńskiego o celach religijnych. Pomysł został zrealizowany w 1901 r., znajdując wyraz w stowarzyszeniu o nazwie: *Zjednoczenie Pań o działalności katolickiej pod wezwaniem Matki Boskiej Częstochowskiej Królowej Korony Polskiej*⁹. Dzieło to, powstałe przy współpracy Glicerii E. Witkowskiej, odegrało znaczną rolę na polu oświatowym, będąc między innymi krzewicielem zasad katolicyzmu społecznego¹⁰. Stowarzyszenie składało się przeważnie z nauczycielek, stąd duży nacisk kładziono na działalność pedagogiczną. Członkinie pracując w szkołach, jednocześnie szerzyły oświatę wśród robotników. W późniejszych latach sprawowały opiekę nad stowarzyszeniami służących i szwaczek. Największy jednak zasięg oddziaływania społecznego osiągnęło Zjednoczenie dzięki wydawaniu pisma "Myśl Katolicka". Był to tygodnik ukazujący się na przestrzeni lat 1908–1914¹¹. Miał on charakter społeczny i religijny zarazem. O. Pius Przezdziecki zamieszczał na jego łamach wiele anonimowych artykułów omawiających aktualne problemy Kościoła i kraju¹².

"Myśl Katolicka" niewątpliwie należała do kręgu pism integrystycznych. Zresztą, sam o. Przezdziecki związany był z integrystami¹³. Utrzymywał bowiem bliskie kontakty z czołowym polskim integrystą, hrabią Juliuszem Ostrowskim z Ujazdu, członkiem tajnej organizacji

⁷ Por. J. Przezdziecki, tamże.

⁸ W drodze powrotnej odwiedził swojego przyjaciela ze studiów teologicznych w Petersburgu, ks. Antoniego Łamsargisa, proboszcza w Samarze, który znany był ze swej gorliwości apostołskiej wśród prawosławnych Rosjan. Por. tamże.

⁹ Szerzej na ten temat w: S.M. Manowarda: *Historia Kongregacji Zakonnej p.n. Zjednoczenie Pań o działalności katolickiej pw. Matki Boskiej Częstochowskiej Królowej Korony Polskiej (1901–1931) oraz życie i działalność matki Tekli Busz*. Wrocław 1966 (msp. w AJG).

¹⁰ Por. *Zjednoczenie Pań o działalności katolickiej pw. M.B. Częstochowskiej Królowej Korony Polskiej* (monografia Zjednoczenia). AJG 1751.

¹¹ Por. S.M. Manowarda, tamże ss. 3–18.

¹² Por. J. Zbudniewek: *Przezdziecki Józef Pius*, jw. s. 729.

¹³ K. Górski: *Polscy integrysty. Nieznana karta dziejów katolicyzmu polskiego*. "Znak" 32: 1980 nr 311–312 s. 728.

Sodalitas Piana zatwierdzonej przez papieża Piusa X, którą kierował Umberto Benigni¹⁴. Jest dość prawdopodobne, że hrabia Ostrowski finansował "Myśl Katolicką", wywierając tym samym wpływ na ideowe oblicze pisma. Nie wydaje się być rzeczą przypadku, że zarówno o.Pius jak i hrabia Ostrowski zwalczali "Prąd" - czasopismo redagowane przez młodzież katolicką, utworzone z poparciem Cecylii Plater-Zyberk oraz "Odrodzenie" - stowarzyszenie młodzieży akademickiej powstałe w 1919 roku¹⁵. Integrystyczne poglądy Przezdzieckiego uległy wszakże daleko idącej ewolucji czy nawet przewartościowaniu, zwłaszcza po 1925 r.¹⁶ Na pewno nie można uważać go za zwolennika integrysty w stylu mons. Benigniego. Jest wątpliwe, czy o.Pius miał dokładne rozeznanie na temat działalności Benigniego, jego metod i środków na gruncie tajnej dyplomacji watykańskiej. Wydaje się mało prawdopodobne, aby Przezdziecki był świadomy tego, iż wiele przedsięwzięć, które podejmowała *Sodalitas Piana* było dziełem ludzi nadużywających zaufanie Piusa X. Papież na pewno nie wiedział o wszystkim, co w jego imieniu składało się na politykę Benigniego. Nieporozumienie polegało głównie na tym, że członkowie kościelnego "wywiadu" (taki był właśnie charakter organizacji *Sodalitas Piana*) podjęli walkę z modernizmem, co w pełni odpowiadało ówczesnym dążeniom Stolicy Apostolskiej do zachowania czystości doktrynalnej. Ale modernizm ten rozumieli na swój sposób, zaliczając doń także odnowę katolicką. Np. wspomniany hr. Ostrowski uważał ks. Jerzego Matulewicza, późniejszego arcybiskupa z Wilna za "jednego z najniebezpieczniejszych modernistów świata"¹⁷

Spojrzenie Przezdzieckiego na sprawy Kościoła na pewno nie było ciasne i "sekciarskie" w stylu niektórych działaczy *Sodalitas Piana*, ale charakteryzowało się swego rodzaju bezkompromisowością i

¹⁴ Por. tamże ss. 722-729.

¹⁵ Por. tamże ss. 727-728.

¹⁶ Świadczy o tym chociażby przychylny stosunek o.Piusa do międzynarodowej organizacji studenckiej "Pax Romana", której członkiem było notabne "Odrodzenie". Z okazji kongresu "Pax Romana" odbytego w Polsce w dniach 10-12 VIII 1927 r., o.Pius został honorowym członkiem Komitetu Organizacyjnego tejże organizacji. Delegacja "Pax Romana" w liczbie ok. 200 osób przybyła w dniu 15 sierpnia na Jasną Górę. A trzeba przecież pamiętać, że ruch integrystów w zasadzie zwalczał tę organizację. Por. *Pielgrzymki 1923-1930*. AJG 894 s. 247. Por. także przemówienie o.Piusa do młodzieży "Pax Romana" w: *Niedziela* 2: 1927 ss. 368-370.

¹⁷ K. Gorski, jw. s. 728.

stanowczością sądów. Świadczy o tym chociażby jedno z jego zasadniczych stwierdzeń: "katolicyzm jest jak pion i odchyłeń nie uznaje"¹⁸.

Aktywność religijno-społeczna, którą o.Pius przejawiał podczas pobytu na Jasnej Górze tuż po powrocie z zsyłki, została zakwalifikowana przez władze carskie jako wroga wobec rządu rosyjskiego. Jeszcze dwa razy zmuszony był opuszczać Ojczyznę, będąc skazany na wygnanie¹⁹. W 1904 r. wyjechał do Paryża, pracując tam przy schronisku starców i sierot polskich w Juvisy pod Paryżem²⁰. Był tam do 1905 r., skąd znów powrócił na Jasną Górę, wstępując po drodze na trzy miesiące do Rzymu, gdzie przedłożył papieżowi Piusowi X memoriał *Petito ad Beatissimum Patrem* o stanie Zakonu i stosunku władz rosyjskich wobec Jasnej Góry²¹.

Będąc na powrót w kraju na Jasnej Górze, wciąż pozostawał pod ścisłą inwigilacją miejscowej policji carskiej. Należał bowiem do grona tych ojców jasnogórskich, do których garnęły się tłumy wiernych. Gorliwa aktywność Przedzieckiego cieszyła się wyraźnym uznaniem częstochowian, jak również przybywających na Jasną Górę pielgrzymów, chętnie słuchających jego kazań czy konferencji. Jednakże działalność ta, ze zrozumiałych względów, budziła duże obawy ze strony carskiej ochrony. Wydarzenie bratobójcze²² mające miejsce w 1910 r. spowodowało kolejne usunięcie o.Piusa z Jasnej Góry. Tym razem skazano na banicję zarówno winnych, którzy wywierali destrukcyjny i gorszący wpływ na życie klasztorne, jak też i gorliwszych ojców, demaskujących z odwagą narastające zło i już od dawna wskazujących na groźące niebezpieczeństwa. Do tych ostatnich w pierwszym rzędzie należał o.Pius. Dodatkowo naraził się on władzom ochrony swoim uczestnictwem w słynnym procesie w rosyjskim Sądzie Okręgowym w Piotrkowie Trybunalskim. Wówczas na rozprawę przeciwko Damazemu Macochowi wezwano także przedstawiciela Zakonu, którym to właśnie był

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Por. J. Płatek: *Przełożeni generalni...*, jw. ss.193-197.

²⁰ Por. Kopia listu ks.Bonawentury Metlera z Juvisy do o. E. Reymana. AJG 2444 ss.25-26; Listy ks.Leona Postawki, rektora misji polskiej w Paryżu do o.Piusa Przedzieckiego przebywającego w Paryżu i kopie listów do ks.L. Postawki (1905). AJG 2497.

²¹ Por. J. Zbudniewek: *Przedziecki Józef Pius*. "Polski Słownik Biograficzny", jw.

²² Por. J. Pietrzykowski: *Jasna Góra w okresie dwóch wojen światowych*. Warszawa 1987 s.85.

o.Przezdziecki²³. Zapytany, co sądzi i co chciałby powiedzieć w sprawie zabójstwa popełnionego przez D.Macocha, o.Pius miał odwagę obciążyć odpowiedzialnością za zbrodnię czynniki rządowe, które celowo rozbiły życie zakonne, wydając zarządzenia sprzeczne z kanonami prawa kościelnego. Za swoje wystąpienie musiał, niestety, opuścić Polskę. W 1912 r. udał się na Węgry, potem do Rzymu, skąd powrócił do kraju na prośbę paulinów skałecznych powierzających mu funkcję magistra nowicjatu, z czasem zaś proboszcza i przeora²⁴.

W klasztorze skałecznym o.Pius rozpoczął od pracy duszpasterskiej i charytatywnej. Zainteresował się najuboższą ludnością Krakowa. Powziął myśl stworzenia organizacji grupującej dziewczęta będące służącymi w domach żydowskich. Najpierw gromadził on dziewczęta w Kólkach Różańcowych, aby w ten sposób strzec je przed zagrożeniem moralnym i religijnym ze strony innowierczych chlebobawców. Istnieło wprawdzie działające pod patronatem Jezuitów Stowarzyszenie Katolickie Służby Żeńskiej pod wezwaniem św. Zyty²⁵, ale wykluczało ono ze swych szeregów właśnie dziewczęta pracujące u Żydów²⁶. Stąd konieczność powołania oddzielnego stowarzyszenia, w którym dziewczęta pracujące u wyznawców religii Mojżeszowej mogłyby znaleźć oparcie moralne i prawne. Było to konieczne tym bardziej, iż ówczesne galicyjskie przepisy prawne pozostawiały chlebobawcom duże możliwości prawne względem służących²⁷ co w konsekwencji prowadziło do wielu nadużyć. Skałka znajduje się na krakowskim Kazimierzu, a więc dzielnicy, która aż do II wojny światowej w zdecydowanej większości była zamieszkiwana przez ludność żydowską. O.Pius jako przeor skałecznego klasztoru zetknął się z problemem dziewcząt polskich przybywających do Krakowa, by podjąć pracę służącej. Zdawał sobie sprawę z tego, że oddziaływanie żydowskiego środowiska na przybyłe ze wsi dziewczęta nie pozostawało bez ujemnego wpływu.

Inicjatywa założenia stowarzyszenia dziewcząt pracujących u

²³ Por. J. Markiewicz: *Kronika*. AJG 2440 ss.31-35.

²⁴ Por. *Kronika domu skałecznego 1904-1934*. Archiwum na Skałce, sygn. 156 ss.190-221.

²⁵ Nieco więcej informacji na ten temat w: O.Prokop: *Św. Zytta służąca*. Kraków 1877.

²⁶ Por. K. Raczyński: *Sw. Julia* (bez daty i miejsca wyd.) s.3.

²⁷ Por. L. Caro: *Z naszych spraw społecznych - prawa sługi*. "Przegląd Powszechny" 85: 1905 ss.19-37.

Żydów powstała już w rok po przybyciu o. Piusa na Skalkę. Jednakże oficjalne powstanie tej organizacji noszącej nazwę: *Katolickie Stowarzyszenie Żeńskie pod wezwaniem św. Julii* - związane jest z dniem 25 III 1918 r. (uroczystość Zwiastowania)²⁸. O. Pius będąc założycielem "Julitek" - jak popularnie nazywano wspomniane Stowarzyszenie - został jednocześnie pierwszym jego patronem. Nie był nim długo, bo już w 1920 r. został przeniesiony ze Skalki do klasztoru na Jasnej Górze. Zdolał jednak stworzyć podstawy i wyznaczyć kierunek działania nowopowstałemu stowarzyszeniu. Uczynił to w oparciu o własne doświadczenie związane z utworzeniem w 1901 r. tzw. Piusek. Ponadto nie bez znaczenia były utrzymywane przezeń kontakty z ukrytymi zgromadzeniami o. Honorata Koźmińskiego. Przeddziecki podczas swego pobytu w Częstochowie jeszcze w okresie po 1905 r. a przed kolejnym skazaniem na wygnanie w 1912 r., przyczynił się wszakże do osiedlenia w pobliżu klasztoru jasnogórskiego ukrytych zgromadzeń o. Honorata, z którym utrzymywał też ożywioną korespondencję²⁹. Starał się budować duchową więź pomiędzy honoratkami a Jasną Górą. Przykładowo w dniu 12 czerwca 1910 r. uczestniczył w uroczystości otwarcia przytułka dla chorych robotnic w Częstochowie prowadzonego przez siostry fabryczne. Wówczas podejmował on nowe zgromadzenie chlebem i solą, podkreślając tym samym ich duchową łączność z klasztorem jasnogórskim³⁰.

O. Pius w ogóle żywo interesował się dziełem o. Koźmińskiego. Wtajemniczony był również w sprawy dziejące się w łonie polskich kapucynów. Znał osobiście między innymi Izydora Wyśłołucha, byłego przełożonego braci dolorystów, z czasem kapłana zakonu kapucyńskiego³¹ a w końcu apostatę ewoluującego w kierunku ateizmu³². Nawet w pierwszych latach obecnego stulecia byli z sobą zaprzyjaźnieni, lecz później ich drogi zaczęły się stopniowo rozchodzić aż rozeszły się zu-

²⁸ Por. K. Raczyński, jw. s.28. Statut Stowarzyszenia został zatwierdzony przez władze kościelne dopiero 19 I 1928 r., a przez władze miejskie niewiele wcześniej, bo 24 X 1927 r. Por. *Statut Katolickiego Stowarzyszenia Żeńskiego pod wezwaniem św. Julii*. Kraków 1928 s.18 i wewn. strona okładki.

²⁹ Por. N. Werner: *O. Honorat Koźmiński, Kapucyn. 1829-1916*. Poznań - Warszawa 1972 ss.556-562.

³⁰ Por. tamże ss.430-431.

³¹ U kapucynów przybrał imię Antoni.

³² Zmarł w 1937 r. jako naczelnik Wydziału w Ministerstwie Opieki Społecznej.

pełnie w 1908 r., kiedy Antoni Szech (Izydor Wysłoluch) zrzucił habit zakonny i odszedł od kapłaństwa³³.

O.Pius po ponownym przybyciu na Jasną Górę w 1920 r. postanowił zorganizować grupy modlitewne obejmujące różne warstwy społeczne i grupy zawodowe. Za najbardziej odpowiednie formy uznał działające już przy Jasnej Górze i w całym środowisku częstochowskim sodalicje mariańskie. Sodalicje były związane z klasztorem jasnogórskim od dawna. Jest to zrozumiałe, zważywszy na jego ogólnopolski charakter. Na Jasną Górę przybywały pielgrzymki sodalicyjne z całej Polski. Kiedy w 1916 r. prefekci szkół w Częstochowie zainicjowali powstanie sodalicji mariańskiej uczniów, jej moderatorem został paulin jasnogórski, o.Marian Paszkiewicz³⁴. Odtąd zakonnicy z Jasnej Góry zaczęli uchodzić za swego rodzaju opiekunów sodalicji. Szczególne miejsce pod tym względem zajmował właśnie o.Pius Przeddziecki. Dzięki niemu sodalicje w całej Częstochowie i jej okolicach zaczęły przeżywać swój największy rozkwit. Będąc moderatorem ruchu sodalicyjnego, prawie w każde niedzielne popołudnie spotykał się z poszczególnymi grupami³⁵. Na zebraniach tych omawiał wiele tematów związanych z problematyką religijno-społeczną³⁶. Często podkreślał, że członkowie sodalicji są niejako zobowiązani do aktywności w ramach Akcji Katolickiej³⁷. Współpraca z tą organizacją powinna - jego zdaniem - wyrażać się głównie na gruncie wewnętrznym³⁸ poprzez modlitwę, w której "trzeba szukać dla Ojczyzny ratunku, aby ten, kto już tak wiele zła uczynił, nawrócił się i naprawił zło i wielu na właściwą drogę pociągnął"³⁹. O.Pius mówił także o konieczności zrzeszania się katolików, aby dzie-

³³ Por. tamże s.562.

³⁴ Por. Z. Rymanówna: *Sodalicje mariańskie w życiu Kościoła*. "Chrześcijanin w Świecie" 17: 1985 nr 6/141 s.81.

³⁵ Por. *Protokoły zebrań ogólnych i zarządu Sodalicji Mariańskiej Nauczycielek*. AJG 2696 nr 2 passim; *Różne notatki, częściowo do spraw Sodalicji Mariańskiej na Jasnej Górze, O.Piusa Przeddzieckiego (1926)*. AJG 2337; *Różne notatki, częściowo dziennik czynności i zdarzeń O.Piusa Przeddzieckiego, tudzież sprawy Sodalicji Mariańskiej na Jasnej Górze (1927)*. AJG 2336.

³⁶ Por. *Protokoły zebrań ogólnych i zarządu Sodalicji Mariańskiej Nauczycielek*, jw. s.217.

³⁷ Tamże.

³⁸ Tamże s. 212.

³⁹ P. Przedziecki: *Kronika Jasnej Góry 1925-1926*. AJG 1877 s.37.

ki temu mogli podjąć stałe apostołstwo wśród społeczeństwa. Apostołstwo to powinno - jego zdaniem - opierać się na postawie łagodności i pokoju społecznym⁴⁰. Wzorem właściwie funkcjonujących organizacji katolików świeckich spełniających wymóg "pastoryzacji Kościoła" był dla o.Piusa włoski i francuski model Ligi Katolickiej⁴¹. Z tego punktu widzenia krytykował on wszystkie istniejące w Polsce organizacje katolickie, jako że "w swej działalności twórczej szwankują"⁴².

Szczególną aktywnością odznaczała się jasnogórska sodalicja nauczycielek, której oddanym moderatorem był o.Pius. Prowadził on w ten sposób działalność formacyjną wśród grupy społecznej mającej niemały wpływ na wychowanie młodego pokolenia. Na zebraniach omawiał z nauczycielkami problem oddziaływania na dzieci i młodzież w kontekście religii katolickiej. Ponadto wyjaśniał on różne kwestie natury społeczno - politycznej, mówił o obowiązkach moralnych obywateli w świetle zasad chrześcijańskich⁴³. Ustosunkowywał się również do założeń ideowych innych organizacji społecznych, takich jak chociażby "Strzelec" czy "Praca Obywatelska Kobiet"⁴⁴.

Jednakże w sodalicjach jasnogórskich można było zaobserwować pewną bierność. Sodaliczki nie chciały na przykład włączyć się w nurt diecezjalnej Akcji Katolickiej, pomimo że otrzymywały zaproszenia na jej zebrania⁴⁵. Usprawiedliwiały to brakiem czasu. Było wszakże zasługą o.Piusa, że dzięki częstym niedzielnym zebraniom poszczególnych grup sodalicyjnych, udało się zainteresować członkinie zarówno sprawą apostołstwa jak i nauczaniem społecznym Kościoła⁴⁶.

Społeczną postawę o.Piusa dobrze ilustrują jego wystąpienia podczas ogólnopolskich pielgrzymek poszczególnych grup Akcji Katolickiej czy sodalicji mariańskiej. Głosił kazania i prelekcje ukazujące model społecznej działalności wiernych. Dużo mówił o obowiązkach obywateli

⁴⁰ Por. tamże.

⁴¹ Por. AJG 2696 nr 2 s.44.

⁴² Tamże.

⁴³ Por. J. Mazur: *Realizacja zadań Akcji Katolickiej w działalności Jasnej Góry*. "Studia Claromontana" 8: 1987 ss.118-120.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Por. AJG 2696 nr 2 s.218.

⁴⁶ Por. *Zjazdy, kongresy, Synod Plenarny 1925-1938*. AJG 1934 k.87.

telskich w świetle katolickich zasad moralnych⁴⁷ W archiwum jasno-górskim zachowały się niektóre jego referaty, np. *Akcja apostołska osób świeckich, O wszechświatowej działalności misji katolickich i zagadnieniach katolickich dzisiejszej doby* czy *Praca wewnętrzna a Akcja Katolicka*⁴⁸. W jego wypowiedziach przewija się postulat solidarności na niwie polskiego ruchu społecznego katolików świeckich. Apeluje on o 'jedność ideową różnych kierunków katolicko-społecznych. Wzywa do czujności, aby w Polsce nie popełniono tych błędów, które w przeszłości miały swoją smutną historię na przykładzie "Sillon" czy "Action Francaise"⁴⁹

O.Pius Przedziecki przez cały czas swego pobytu na Jasnej Górze, przywiązywał ogromną wagę do działalności religijnej sanktuarium. Uważał, że stanowi ona jednocześnie akcję społeczną. Na tym polu widział on ważną rolę dla organizacji katolickich, dzięki którym "kwestię społeczną" można byłoby rozwiązać według zasad wiary i obyczajów. W "rozumnie prowadzonych" organizacjach katolickich dostrzegał potężną siłę społeczną. Religijno - społeczna aktywność o.Piusa przejawiała się do ostatnich dni jego życia. Zmarł 2 X 1942 r. jako przełożony generalny zakonu paulinów, piastując ten urząd od 1931 r.

W okresie jego generalatu wypadło 550-lecie obecności cudownego obrazu Matki Bożej na Jasnej Górze (1932 r.). Na nim więc spoczął trud organizacji uroczystych obchodów rocznicowych, do których notabene wciągnął między innymi Ignacego Paderewskiego oraz Polonię Amerykańską⁵⁰. Poza tym na wyjątkową uwagę zasługuje jego zaangażowanie na rzecz Intronizacji Najświętszego Serca Pana Jezusa⁵¹. Szczególny kult Najśw. Serca Pana Jezusa usiłował on zresztą narzucić zakonowi, jako jego specyfikę. Próby te okazały się jednak bezskuteczne. O różnorodności form zaangażowania o.Piusa świadczy również i to, iż dzięki jego staraniom powstało w Krakowie paulińskie gimnazjum dla juwenatu, otwarte w 1935 r. Przyjmowano do niego chłopców nawet z

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ *Dziennik czynności O.Piusa Przedzieckiego a częściowo również kronika Jasnej Góry i Zakonu paulinów (1927-1929)*. AJG 2347 ss.32, 59 i 140; AJG 2696 s.216.

⁴⁹ Por. AJG 2696 ss.11-12.

⁵⁰ J. Zbudniewek: *Wkład Paulinów dla Polonii na obczyźnie*. W: *Działalność męskich zgromadzeń zakonnych wśród Polonii*. L. 1982 ss.203-249.

⁵¹ *Akta o intronizacji N.Serca P.Jezusa*. AJG 1854; 2324; 2326.

rodzin bardzo biednych nie będących w stanie wesprzeć szkoły finansowo. Dla o.Piusa najważniejsze były pod tym względem kwalifikacje moralne i intelektualne kandydatów⁵².

Na Jasnej Górze rozwinął on działalność charytatywną, urządzając specjalną kuchnię i stołówkę dla ludzi pozbawionych wystarczających środków do życia. Dla bezdomnych zorganizował dwa pomieszczenia noclegowe. Za wzór posłużyły mu ogrzewalnie Brata Alberta Chmielowskiego, którego znał osobiście. Przebywając w 1903 r. na kuracji w Zakopanem, pełnił bowiem funkcję kapelana braci i sióstr albertynek na Kalatówkach. Tam właśnie poznał bliżej Brata Alberta⁵³.

Działalność charytatywną i wychowawczą prowadził o.Pius głównie poprzez bractwa i organizacje jasnogórskie. Np. z jego inicjatywy zorganizowana została przez sodalicję nauczycielek specjalna nowenna przed uroczystością 3-majową dla złagodzenia klęski bezrobocia i nędzy gospodarczej⁵⁴. Był on wyjątkowo uwrażliwiony na ludzkie cierpienie i nieszczęście. Wystarczy wspomnieć o epizodzie, jaki wydarzył się na Jasnej Górze w Boże Narodzenie 1925 r. Przyszło wówczas do furty klasztornej ponad czterdziestu Polaków wysiedlonych ze Śląska, aby uzyskać jakąś pomoc. Niestety, nie otrzymali nic do jedzenia, zaś generał zakonu, o.Piotr Markiewicz polecił dać im symbolicznego "złotego" i odesłać do magistratu miasta. O.Pius Przezdziecki będąc świadkiem całego zdarzenia, tak później zanotował w swoim dzienniczku: "Nasuwa mi się myśl, czy nie dlatego nie ma u nas błogosławieństwa Bożego, że wciąż ubywa a nie przybywa ani ojców, ani dobrych kandydatów, bo nie spełniamy rozkazu Pańskiego *dare et dabitur vobis*. Niestety, u nas głodnych się nie zasila, tylko się ich zbywa paroma groszami"⁵⁵.

Cały późniejszy okres jego generalatu naznaczony był właśnie troską o człowieka. Pragnął przywrócić Zakonowi dawną jego świetność wyrażającą się w praktykowaniu eremickiej duchowości przy jednoczesnym otwarciu się na duszpasterskie potrzeby wiernych. Osiągnięcie tego celu widział w rozwoju działalności nie tylko duszpasterskiej,

⁵² Por. J. Piątek, jw. s.200.

⁵³ Por. tamże s.194.

⁵⁴ Por. *Protokoły zebrań ogólnych i zarządu Sodalicji Mariańskiej Nauczycielek*, jw. *passim*.

⁵⁵ AJG 1877 s.18.

ale także charytatywnej, kryjącej w sobie ogromny potencjał ducha.

O. Pius dużą wagę przywiązywał do jasnogórskiego pielgrzymowania różnych grup i warstw społecznych. Osobiście znacznie przyczynił się do zorganizowania nauczycielstwa polskiego, robotników, chłopów i ziemian. Dla pątników sfinalizował budowę specjalnego domu noclegowego, który został oddany do użytku w 1933 r. Brał czynny udział we wszystkich ważniejszych uroczystościach, takich jak np. ślubowania jasnogórskie, synod plenarny, złoty młodzieży, zlot tercjarstwa, pielgrzymki świata pracy itp.⁵⁶. Nie ograniczał się jednak tylko do aktywności na niwie jasnogórskiej czy paulińskiej. W sierpniu 1926 r. wyjechał na Zjazd Katolicki do Warszawy. Na jego sesji plenarnej mówił o potrzebie zwiększenia oddziaływania Jasnej Góry na społeczeństwo, oraz o harcerstwie, które - według niego - powinno mieć oblicze katolickie⁵⁷. W czerwcu 1927 r. brał również udział w Kongresie Chrystusa Króla w Poznaniu⁵⁸. Jako generał zakonu zapraszany był na diecezjalne zjazdy katolickie. Ze zrozumiałych względów na pierwszy plan wysuwa się jego aktywność na terenie diecezji częstochowskiej, gdzie uczestniczył niemal we wszystkich ważniejszych jej wydarzeniach, podczas których zwykle głosił kazania, konferencje, prelekcje. Nie zabrakło też jego osoby na Kongresie Eucharystycznym zorganizowanym w Częstochowie w dniach 7-9 X 1928 r. Wygłosił wówczas okolicznościowe kazanie, w rękopisie noszące tytuł: *Chrystus Eucharystyczny - Król umarłych*⁵⁹.

Tragiczny Wrzesień zastał o. Pius przebywającego na Węgrzech. Wyjechał tam z zamiarem wizytacji węgierskich klasztorów, a przy okazji chciał poddać się leczeniu. Pobyt swój wykorzystał dla zorganizowania pomocy uciekinierom i emigrantom polskim⁶⁰. Zresztą, jeszcze przed agresją niemiecką o. Pius rozpoczął niezbędne przygotowania na wypadek wojny. W 1940 r., pomimo tylu przecież niebezpieczeństw zwią-

⁵⁶ Por. *Śluby Akademickie - Jasna Góra 1936-1939*. AJG 2313; *Kronika klasztoru jasnogórskiego prowadzona przez o. Norberta Motylewskiego 1936-1937*. AJG 2949 ss. 37 i nn.; AJG 1877 passim; P. Przedziecki: *Personalia*. AJG 2216 ss. 237-240; *Pielgrzymki i zjazdy 1921-1914*. AJG 2587 ss. 221-230; *Pielgrzymki*. AJG 2709 passim.

⁵⁷ Por. AJG 1877 s. 45.

⁵⁸ Por. AJG 2949 s. 106.

⁵⁹ AJG 1934 k. 31.

⁶⁰ Por. M. Zembrzuski: *Przedziecki Pius*. "Fehet Barat" (Budapeszt) 5: 1942 nr 4 ss. 47-49.

zanych z trwającą w kraju okupacją hitlerowską, postanowili wrócić do kraju. W dniu 7 VI 1940 r. był znowu na Jasnej Górze, ale ciężka choroba i rzeczywistość wojenna nie pozwalały mu na większą aktywność religijną czy społeczną.

Szkic niniejszy dotyczący społeczno-religijnej aktywności ojca Piusa Przeddzieckiego na pewno nie wyczerpuje tematu. Zostały ukazane tylko ważniejsze momenty jego działalności. Autor pominął wiele szczegółów. Nie wspomniano np. o jego krótkotrwałym przeorstwie w Leśnej Podlaskiej, czy też o zasługach przy utworzeniu paulińskiego Instytutu Filozoficzno-Teologicznego. Artykuł nie uwzględnia także jego działalności polonijnej. Warto wspomnieć chociażby o dwóch zjazdach polonijnych zorganizowanych przez o. Piusa w latach 1932 i 1934 na Jasnej Górze. Jego inicjatywy były wszakże bardzo rozległe; spotkać je można niemal na każdym odcinku życia religijnego i społecznego. Na przykład w Krakowie w 1920 r. pełnił funkcję skarbnika przy *Komitecie wykupu z rąk żydowskich kościoła św. Agnieszki*, natomiast na Jasnej Górze zainicjował w 1933 r. uroczystości na rzecz beatyfikacji królowej Jadwigi.

Oby ten skromny przyczynek stał się zachętą dla dalszych opracowań. Wydaje się, że postać o. Piusa zasługuje na to już z tytułu samej sprawiedliwości. Należał przecież do grona wybitnych księży i społeczników, którzy wywarli znaczny wpływ na religijno-społeczne oblicze Polski tak w okresie niewoli narodowej po powstaniu styczniowym, jak i w latach międzywojennych.

I'ATTIVITÀ SOCIALE DEL PADRE PIO PRZEDZIECKI

Sommario

Quest'articolo non costituisce una biografia del padre Pio Przedziecki (1865-1942), il monaco dell'Ordine di San Paolo Primo Eremita. Esso comprende piuttosto tante informazioni sull'attività sociale e religiosa dello stesso monaco. Il padre Przedziecki fu priore generale dell'Ordine dei Paolini. Dimorò soprattutto al monastero a Jasna Góra. Egli fu iniziatore di un'associazione femminile chiamata *L'Unificazione delle Donne dell'attività cattolica sotto il titolo della Madre di Dio di Częstochowa*. Fu anche promotore di una rivista settimanale: "Il pensiero cattolico".

Alcune volte il padre Przedziecki veniva deportato dalla sua Patria dal regime russo il quale in questo tempo occupò la Polonia. Dopo il suo ritorno dall'estero, organizzò a Cracovia nel 1918 un'altra associazione femminile sotto il titolo di Santa Giulia.

Trovandosi a *Jasna Góra* , egli proteggeò delle organizzazioni pie e sociali, specialmente il Sodalizio Mariano. Collaborò con L'Azione Cattolica. Insieme agli altri padri organizzò numerosi pellegrinaggi a *Jasna Góra*.

Il programma ideologico del padre Przedziecki fu composto dai diversi fili: l'opposizione contro il pensiero massonico, e contro l'ateismo e comunismo. Il padre Pio fu propagatore del culto mariano e anche della venerazione del Santissimo Cuore del Signore Gesù Cristo.

Traduzione dell'autore